

Бібліографічні посилання

1. **Бартон Д.** Банк после кризиса / Д. Бартон // Банковский менеджмент. – 2009. – № 3. – С. 18–23.
2. **Батт К.** Управление «мирового класса» / К. Батт // Банковская практика за рубежом. – 2007. – № 8. – С. 68–70.
3. **Белых И.** Кризис – время для инноваций / И. Белых // Банковский менеджмент. – 2009. – № 3. – С. 8–13.
4. **Біков І. М.** Механізм управління прибутком у банку з розгалуженою мережею філій [Електронний ресурс] / І. М. Біков // Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/texts/2008_24/24.1.38.pdf
5. За что платят топ-менеджерам? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://rabota.mail.ru/news/1041/>
6. **Заєць О. В.** Інструментарій банківської справи: навч. посіб. / О. В. Заєць, П. Є. Житній, В. І. Кудрявцев. – Луганськ, 2000. – 352 с.
7. Как мотивировать топ-менеджеров [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.delovoyumir.biz/ru/articles/view/?did=1424>
8. **Петраковська О. В.** Теоретико-методичні аспекти аналізу фінансових результатів діяльності банків / О. В. Петраковська // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. – 2009. – № 3. – С. 145–149.
9. Підсумки діяльності комерційних банків України за 2009 рік та завдання на 2010 рік [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1550&menu
10. **Радковская Н. П.** Методические подходы к управлению прибылью коммерческого банка / Н. П. Радковская // Финансы и кредит. – 2006. – № 1. – С. 20–25.
11. **Резник Г.** Не только выживание / Г. Резник // Банковская практика за рубежом. – 2009. – № 6. – С. 62–67.
12. **Рибалка О. О.** Підходи до управління прибутком банку / О. О. Рибалка // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 11. – С. 161–165.
13. **Чернышова Л.** Методы оценивания степени влияния структурных компонентов на размер банковской прибыли / Л. Чернышова // Экономист. – 2003. – № 11. – С. 32–35.

Надійшла до редколегії 23.03.11

УДК 336.742

В. М. Климова, І. Є. Семенча

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ БАНКІВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ

Розглянуті шляхи, що сприяють підвищенню прибутковості банків у кризових умовах, можливі методи її збільшення. Здійснено аналіз доходів у банківській системі України в цілому, а також розглянуто вплив фінансової кризи на результати діяльності вітчизняних комерційних банків. Запропонована схема заходів, що сприяють підвищенню прибутковості банків.

Ключові слова: прибутковість, фінансова криза, діяльність банку, банківська система.

Рассмотрены пути, способствующие повышению прибыльности банков в кризисных условиях, возможные методы её увеличения. Проведен анализ доходов в банковской системе Украины в целом, а также рассмотрено влияние финансового кризиса на результаты деятельности отечественных коммерческих банков. Предложена схема мероприятий, которые способствуют повышению прибыльности банков.

Ключевые слова: прибыльность, финансовый кризис, деятельность банка, банковская система.

Consider ways to ensure the profitability of banks in crisis conditions, the possible directions of increasing profitability. The analysis of income in the banking system of Ukraine as a whole, as well as the influence of financial crisis on the performance of domestic commercial banks. A scheme of activities that enhance the profitability of banks.

Key words: profitableness, financial crisis, bank activity, bank system.

Актуальність проблеми. В умовах швидкоплинного зовнішнього середовища на фоні світової кризи, що, безперечно, негативно впливає на діяльність фінансового сектора економіки, банки повинні звернути особливу увагу на проблему оптимізації структури доходів та підвищення ліквідності, адже вони виступають як регулятори грошового обігу й посередники в акумуляції та перерозподілі грошових ресурсів. На сьогоднішній день, в умовах фінансової кризи, банки взагалі призупинили свою діяльність, зменшилась кількість депозитів, почали збільшуватись ставки по кредитах, збільшилась значна кількість проблемних активів. Це негативно впливає на прибутковість банківського сектора. Вище означені аспекти вимагають від банків підвищення ефективності діяльності, удосконалення методичних підходів до забезпечення фінансової стійкості шляхом більш повного використання банківських інструментів і послуг.

Оскільки прибуток є одним із найважливіших індикаторів, які характеризують фінансові результати діяльності банків, є матеріальною основою подальшого функціонування та визначення рейтингу на банківському ринку [9], то утримання його на достатньому рівні необхідно банківським установам для залучення нового капіталу, що дозволяє збільшити обсяги та підвищити якість пропонованих послуг, стимулює удосконалення операцій, зниження витрат і розвиток банківських технологій.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблемам забезпечення прибутковості та фінансової стійкості банків в ринковій економіці присвячено праці багатьох провідних вітчизняних і зарубіжних учених. У науковій літературі вивченню цього питання присвячені праці О. Бакун [3], В. Мехрякова [7], С. Никитіна [8], А. Якименко [10], В. Б. Захожай, К. С. Базилевич [2], але в роботах відсутнє відображення впливу фінансової кризи на предмет дослідження. Західні вчені, наприклад, С. Маєрс, П. Роуз, Р. Брейлі, також розробляли теоретичні та методологічні засади оцінювання рівня прибутковості діяльності банку, що є підґрунтям для подальшого розвитку економічних теорій з питань оцінювання прибутковості діяльності банку. На наш погляд, детального вивчення потребує можливість застосування запропонованих вченими заходів щодо сучасних умов діяльності банківської системи в Україні.

Метою дослідження є аналіз прибутковості вітчизняних банків, що є одним з найважливіших показників ефективності функціонування, їх стабільності в умовах кризового середовища, та визначення можливих напрямків збільшення прибутковості банківського сектору.

Основні результати дослідження. Для розв'язання завдань дослідження використано комплекс взаємопов'язаних теоретичних та емпіричних методів: теоретичний аналіз, систематизація та порівняння, вивчення й узагальнення практичного досвіду з досліджуваної проблеми, метод семантичного аналізу даних.

Як показав аналіз управління прибутком – це складний багатофункціональний механізм, який складається з окремих елементів, тісно пов'язаних між собою [3]. Основними елементами є: визначення підрозділів банку, які беруть участь у процесі управління прибутком; планування доходів, витрат та прибутку банку; застосування способів оцінки рівня прибутковості банківської діяльності; визначення методів поточного регулювання прибутку. Управління результативністю діяльності банку здійснюється на різних рівнях: на вищому – макрорівні; на мікрорівні (окремих напрямків діяльності банку, конкретних продуктів, окремих робочих місць, взаємин із клієнтами).

Дослідження прибутковості в діяльності банків потребує уточнення як самого терміну «прибутковість», так і методологічної бази, що його визначає.

Розкриття економічного змісту цього терміну забезпечить, на нашу думку, більш точний вплив на чинники, які визначають прибутковість.

Різні погляди на термін «прибутковість» можна узагальнити у вигляді такої семантичної моделі (рис. 1).

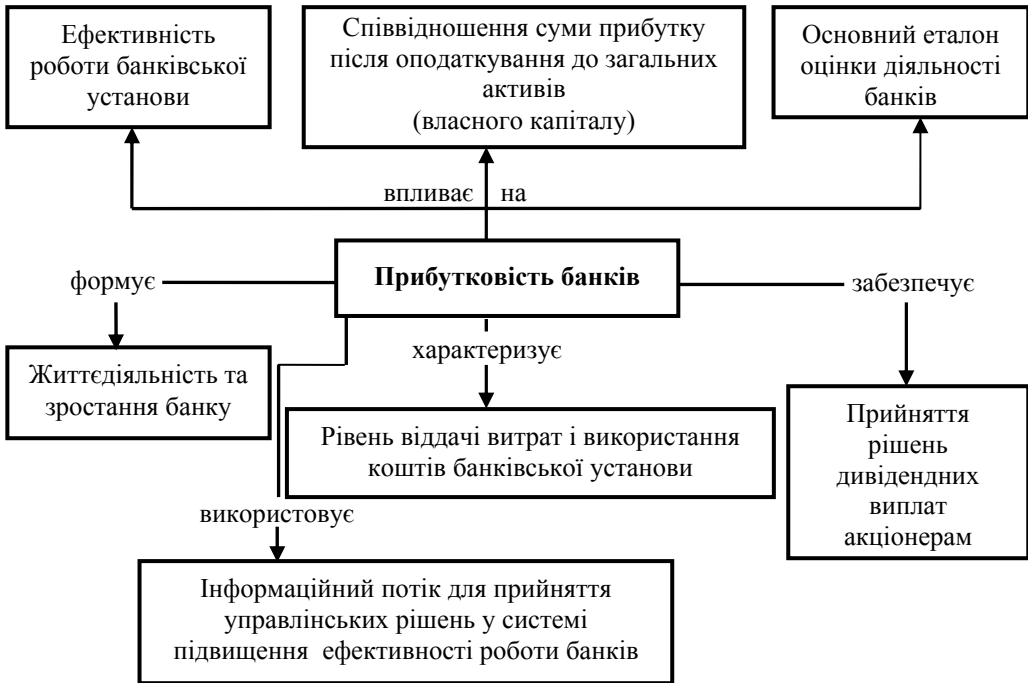

Рис. 1. Семантична модель терміну «прибутковість» банку

За результатом проведеного аналізу методологічних основ використання прибутковості банківських установ, з'ясували, що прибутковість банку характеризується за допомогою різних показників.

На думку О. В. Васюренка та К. О. Волохатої [4], двома найбільш важливими показниками аналізу прибутковості банку є показники:

- процентна дохідність активів;
- процентна дохідність капіталу.

Автори А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко [1] зауважують, що основними показниками, які характеризують прибутковість банку, є:

- рентабельність (прибутковість) активів;
- рентабельність витрат;
- чиста процентна маржа;
- чистий серед;
- рівень іншого операційного доходу.

Ці показники, на думку авторів, досить повно характеризують діяльність банку з точки зору її ефективності.

На думку А. І. Єкімова [6], прибутковість банку залежить, насамперед, від оптимальної структури його балансу в частині активів і пасивів та від цілеспрямованої роботи банківського персоналу. Автор звертає увагу на те, що важливими умовами забезпечення відповідного рівня прибутковості банку є:

- оптимізація структури доходів і витрат;

- визначення мінімально допустимої процентної маржі;
- виявлення тенденцій у дохідності кредитних операцій;
- планування мінімальної дохідності маржі для прогнозування орієнтованого рівня процентів за активними та пасивними операціями.

Якщо підсумувати усе вищезазначене, прибуток – підсумковий показник, який описує, з одного боку, достатні утворюючі потоки грошових надходжень для забезпечення нормального рівня прибутковості, а, з іншого боку, виступає у вигляді бар'єрної прибутковості капіталу власника.

На практиці, динаміка одного із головних показників, які характеризують ефективність банківської діяльності, – прибутковості активів – протягом двох останніх років по банківській системі України демонструє постійне зниження (рис. 2).

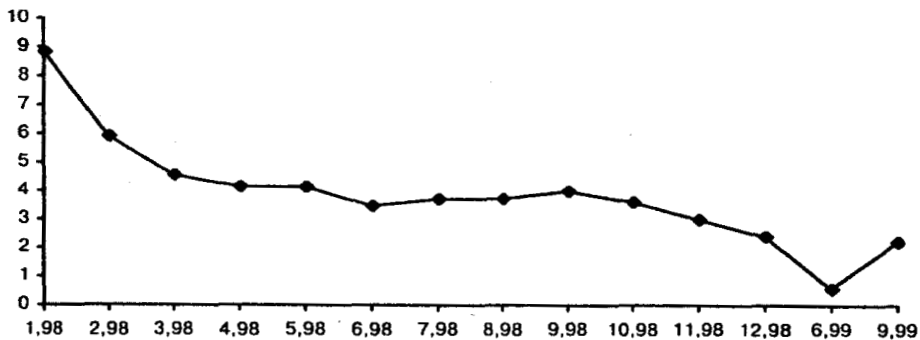

Рис. 2. Динаміка прибутковості активів у 2008–2009 рр. (ROA),% [9]

Зауважимо, що для банків розвинених країн цей показник коливається на рівні 0,75–1,5 %. Щодо ситуації, яка склалася у першій половині 2009 року, коли рівень прибутковості активів знизився до 0,58 %, то її слід вважати як критичну. За даними НБУ [5] прибуток/доходи банків за 11 місяців 2009 року порівняно з відповідним періодом минулого року зросли на 24,6 % і склали 131,4 млрд. грн. Витрати банків за 11 місяців 2009 року порівняно з відповідним періодом минулого року зросли на 62,1 % і склали 159,1 млрд. грн.

Від'ємний фінансовий результат по системі банків на 01.12.2009 р. досяг 27,6 млрд. грн., що пов'язано з подальшим зростанням банківських витрат вищими темпами у порівнянні з прибутком. Найбільшу питому вагу в структурі витрат продовжують займати відрахування до резерву під активні операції банків, які порівняно з відповідним періодом минулого року зросли у 3,6 рази і на 01.12.2009 р. становили 64 млрд.грн. (40 % витрат). Тобто, витрати банків зросли у порівнянні з минулим роком на 62,1 %.

Фінансова криза 2009 року дедалі глибше проникала у фінансову та економічну системи України, від чого банки перебували під подвійним тиском внутрішніх і зовнішніх проблем, зіткнулись з серйозними справами реструктуризації банківської системи України в цілому.

Негативно вплинули на прибутковість і зміни у портфелі активів, зокрема такі, як зниження ваги кредитного портфеля в активах, тому що кредити завжди були найдохіднішими банківськими активами. Проблемні кредити призводять до збитків банку, а тому є ще однією причиною зниження прибутковості.

Розглянувши погіршення прибутковості в банківській системі України в цілому, варто розглянути вплив фінансової кризи на результати діяльності вітчизняних комерційних банків. Звернемось до даних Асоціації українських банків щодо змін, які відбулись з прибутковістю капіталу банків (табл. 1).

Рівень прибутковості активів вітчизняних комерційних банків [5]

Назва банку	Роки									
	2005		2006		2007		2008		2009	
	1*	2*	1	2	1	2	1	2	1	2
Приватбанк	57,417	2,179	52,869	1,444	59,284	2,729	50,298	1,611	49,987	1,588
Укрсоцбанк	38,292	1,090	39,987	1,639	38,767	1,160	36,856	1,593	34,167	1,067
УкрСиббанк	23,583	0,526	23,987	0,307	22,878	0,530	22,178	0,768	21,356	0,546
ПУМБ	31,434	1,541	29,971	1,345	28,176	0,393	27,367	0,393	25,278	0,412
Укргазбанк	17,057	0,699	16,876	0,69	15,187	0,973	13,627	0,973	13,672	0,915

* 1 – прибуток, млн. грн., 2 – питома вага, %.

За розглянутими результатами бачимо, що окремі банки характеризуються зниженням прибутковості активів, проте окремі банки, як «УкрСиббанк» та «Укргазбанк», змогли збільшити показники у 2008 році, але 2009-му їх показники погіршились. Значне зниження прибутковості зазнав Перший Український Міжнародний Банк (ПУМБ). «УкрСиббанк» показав з 2006 року збільшення рівня прибутковості. Це пов'язано з тим, що банк спромігся суттєво наростити фінансовий результат діяльності. Так, у 2006 році фінансовий результат діяльності склав 68,585 млн. грн., у 2007 році показник зростав до 199,77 млн. грн., а у 2008 отримано результат 427,62 млн. грн. Такі показники свідчать про те, що окремі вітчизняні комерційні банки здатні зберігати позитивні результати діяльності в умовах фінансової кризи. Вітчизняні банки застосовують класичні економічні методи оцінки рівня прибутковості результатів діяльності. Процес оцінювання повинен відбуватися за результатами прибутковості роботи банку в межах квартального періоду. Це дасть можливість своєчасно реагувати на зміни, які відбуваються під впливом кризи.

За результатами проведеного аналізу можемо зробити висновок, що висока прибутковість банків є скоріше легендою. Для банків як установ, діяльність яких значною мірою заснована на довірі з боку клієнтів і які розпоряджаються значною частиною суспільного капіталу, важливе значення, мають такі характеристики, як надійність та стабільність.

Крім того, слід зауважити, що з огляду на сьогоднішній день в умовах кризового середовища орієнтація на стабільність видається найвживанішою політикою, а тому вважаємо надзвичайно необхідним розглядати всі можливі шляхи для збільшення прибутковості банків.

На нашу думку, шляхами підвищення прибутковості банків у кризових умовах можуть бути наступні.

Загальне зростання групи активів, що приносять процентний дохід та збільшення власного капіталу, наприклад, кредитних операцій банку. Правильне проведення зваженої маркетингової і процентної політики. Наслідком цього стане підвищення числа банківських вкладників.

Збільшення питомої ваги доходних активів у сукупних активах. Максимізація прибутку вимагає не збереження коштів, а їх використання для видачі позик і здійснення інвестицій (з урахуванням резервів).

Зміна загального рівня процентної ставки по активних операціях банку. Постійне дослідження та врахування факторів (крім специфічних), що визначають розмір процента по активних операціях; попит на кредитному ринку; ставки конкуруючих банків та інших фінансово-кредитних установ.

Зміна структури портфелю доходних активів, тобто підвищення питомої ваги ризикових кредитів у кредитному портфелі банку, наданих під високі проценти. Банк повинен правильно дослідити допустимість ризику, розробити проект прий-

няття негайно практичного рішення, спрямованого або на використання ризикових операцій або на виробітку системи заходів, що знижують можливість появи витрат банку від проведення тієї чи іншої операції.

Забезпечення зростання непроцентних доходів, а саме: приділення більшої уваги доходам від надання послуг, оптимізація пасивів, зменшення загально адміністративних витрат, зменшення витрат на створення банківської послуги, що дасть змогу знизити її ціну.

Правильне управління активами і пасивами банку, а також ризиками: розподіл економічного капіталу банку під ризики, визначення політики управління фондами банку та ризиком ліквідності, правильне встановлення лімітів по ринкових ризиках, моніторинг результатів, що дало б змогу привести структуру банківського балансу і позабалансових позицій у відповідність з його стратегічними цілями.

Управління ризиком процентних ставок: досягнення цільового рівня чистої процентної маржі, спреда, чистого процентного доходу, передбачення руху процентних ставок, установа процентних ставок за залученими та наданими коштами, визначення динамічної структури активів і пасивів на підставі гепаналізу та дюрації, використання засобів хеджування.

Вдале управління по всіх вказаних напрямках допомогло б збільшити прибутковості банку та досягти мінімізації ризиків.

Вважаємо, що організацію впровадження запропонованих заходів треба здійснювати з врахуванням принципів системності та комплексності. Отже, управління процесами прибутковості в кризових умовах бачимо у відповідності до розробленої схеми (рис. 3).

Рис. 3. Схема загальних організаційних заходів щодо підвищення прибутковості банків

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, у статті проведено аналіз прибутковості в банківській системі України в цілому. Визначе-

но, що витрати банків зросли у порівнянні з минулим роком на 62,1 %. Для уточнення терміну «прибутковість» у банку були узагальнені різні погляди та представлені у вигляді семантичної моделі (див. рис. 1). Розглянувши вплив фінансової кризи на результати діяльності вітчизняних комерційних банків, визначено, що окремі вітчизняні комерційні банки здатні зберігати позитивні результати діяльності в умовах фінансової кризи. З огляду на це запропонована загальна система організаційних заходів, що може сприяти покращенню становища інших банків (див. рис. 3).

Напрямами подальших досліджень бачимо більш детальну розробку та удосконалення запропонованих шляхів, які сприятимуть підвищенню прибутковості банківського сектору України.

Бібліографічні посилання

1. **Алексєєнко М. Д.** Оптимізація операцій комерційного банку / М. Д. Алексєєнко, А. М. Герасимович // Банківська справа – 2001. – № 6. – С. 26–28.
2. **Базилевич К. С.** Економічна сутність прибутку в умовах трансформації економіки / М. Базилевич // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. – 2007. – № 11. – С. 130–132.
3. **Бакун О.** Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України / О. Бакун // Вісник НБУ. – 2005. – № 1. – С. 45–50.
4. **Васюренко О. В.** Економічний аналіз діяльності комерційних банків: навч. посібник / О. В. Васюренко, К. О. Волохата. – К., 2006. – 463 с.
5. **Дмитренко М.** Управління фінансами банку / М. Дмитренко // Вісник НБУ. – № 11. – С. 28–29.
6. **Єкімов А. І.** Фінансове планування у банку / А. І. Єкімов // Фінанси України. – 2001. – № 8. – С. 102–104.
7. **Мехряков В.** О некоторых аспектах регулирования конкурентных отношений на рынке банковских услуг / В. Мехряков // Банковское дело. – 2003. – Ст. 12. – С. 25–28.
8. **Никитин С.** Прибыль: теоретические и практические подходы / С. Никитин // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – Ст. 5. – С. 20–27.
9. **Примостка Л. О.** Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України / Л. О. Примостка // Вісник НБУ. – 2005. – № 1. – С. 45–50.
10. **Якименко А.** Про гроші треба знати все / А. Якименко // Закон і бізнес. – 2002. – Ст. 11. – С. 4.

Надійшла до редколегії 23.03.11

УДК 336. 71

О. Д. Вовчак

Університет банківської справи Національного банку України

ФІНАНSOVA БЕЗПЕКА БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ТА ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ

Дестабілізаційні процеси у фінансовій сфері України, в діяльності банків вимагають розвитку комплексних заходів щодо підвищення рівня фінансової безпеки цієї діяльності. Запропоновані заходи розробляються з урахуванням впливу світової фінансової кризи та регуляторних дій Національного банку України.

Ключові слова: банк, банківська система, фінансова криза, фінансова безпека, кризові явища, інструменти управління.

Дестабилизационные процессы в финансовой сфере Украины, в деятельности банков приводят к необходимости принятия комплексных мер повышения уровня